

TIEDONJULKISTAMISEN PALKINNOT

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuoden 2011 tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot. Elämäntyöpalkinnot saivat toimittaja **Teuvo Peltoniemi** esimerkillisestä ja ennakkoluulottomasta tiedonjulkistustyöstä sosiaali- ja terveysalalla sekä professori (emerita) **Lea Pulkkinen** monipuolisesta tiedonjulkistamistyöstä psykologian tutkimuksen alueella. Palkinnot luovutti 6.10. opetusministeri **Jukka Gustafsson**.

Lisäksi myönnettiin tiedonjulkistamiseen liittyvistä ansioista muita valtionpalkintoja kahdeksalle yksityishenkilölle tai ryhmälle. Suuri osa palkinnoista tuli julkaistuista tietokirjoista. Tämän lehden viime numerossa (6/2011) arvioitiin **Petri Keto-Tokoin** ja **Timo Kuuluvaisen** palkittu teos *Suomalainen aarniometsä* (Maa-henki 2010).

UUDEN TIEEENTEKIJÄ

Tieteentekijöiden liitto on valinnut Vuoden tieteen tekijäksi syöpätutkija **Anchit Khannan**. 32-vuotias Khanna tekee väitöskirjaa Tampereen yliopiston Biolääketieteellisen teknologian instituutissa. Hänen tutkimusaiheenaan on selvittää hiljattain löydetyn CIP2A-syöpägeenin toimintamekanismeja ja kliinistä merkitystä. Hän väittelee lääketieteen tohtoriksi tammi-kuussa 2012. Hän tekee tutkimusta professori **Tapio Visakorven** ryhmässä.

Khanna on saanut useita huomionosoituksia ja palkintoja merkittävässä lääketieteen alan kansainvälisissä tieteellisissä konferensseissa. Hän on esimerkillinen kansainvälinen tutkija, jonka tekemillä tutkimushavainnoilla on mahdollisia

kliinisiä sovellutuksia tulevaisuuden syöpähoitoina. Khanna on suorittanut lääkärin tutkinnon Intian Punessa. Genetiikkaan ja onkologiaan hän erikoistui Glasgown yliopistossa.

ECR-RAHOITUS

Euroopan tutkimusneuvosto ERC järjesti ensimmäisen nuorille tutkijoille suunnatun rahoitushaun vuonna 2007. Nyt päättyneellä neljännellä hakukierroksella Suomeen saatiin kymmenen merkittävää nuorten tutkijoiden ERC-rahoitusta. Se oli toiseksi paras määrä Pohjoismaissa. Yksittäisen tutkimushankkeen rahoitus on enimmillään kaksi miljoonaa euroa ja rahoituskausi viisi vuotta. Rahoitus kohdistetaan yksittäisille tutkijoille, jotka kokoavat itse tutkimusryhmänsä hanketta toteuttamaan.

Nuorten tutkijoiden tämänkertaisesta hausta myönnetään rahoitusta 480 hankkeelle yhteensä 670 miljoonaa euroa. Kaikkiaan hakuun osallistui yli 4 000 tutkijaa. Rahoitusta myönnetään kaikkien tieteenalojen tutkimukselle.

EUROOPPALAISET TIEEENTEKIJÄT POHTIVAT KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ

Eurooppalaisen tiede- ja teknologiayhteisön edustajat pohtivat tieteen roolia kestävä kehityksen edistämisessä Helsingissä 12.–14.10. järjestetyssä tapahtumassa. Tieteellisten seurain valtuuskunnan Tiedeakatemiajaooston, kansainvälisen tiedeneuvoston ICSUn ja UNESCO:n yhteisesti organisoiman Rio+20-konsultaatiokokouksen pääteemoja olivat vihreä talous, kansainväliset institutionaaliset rakenteet ja tulevaisuuden suuret haasteet.

Helsingin Rio+20-konsultaatiokokoukseen osallistui noin 60 tieteen ja tiedepolitiikan korkean tason asiantuntijaa ympäri Eurooppaa sekä Pohjois-Amerikkaa. Kokouksen puheenjohtajana toimi kansleri (emeritus) **Kari Raivio**. Ohjelmassa kuultiin lukuisia arvovaltaisia puhujia, kuten UNESCO:n luonnontieteiden apulaispuheenjohtajaa **Gretchen Kalonjia**. Keynote-puhujina olivat professori **Paul S. Monks** Leicesterin yliopistosta, professori **Måns Nilsson** Stockholm Environment Institutesta ja dosentti **Karin Bäckstrand** Lundin yliopistosta. Tasavallan presidentti **Tarja Halonen** toimi tapahtuman suojelijana.

Kokouksen aikana käytetyissä puheenvuoroissa korostettiin muun muassa tarvetta vahvistaa tieteen tekijöiden ja päätöksentekijöiden välistä vuoropuhelua, Euroopan ja Pohjois-Amerikan osavastuuta oikeudenmukaisten ja tehokkaiden ratkaisujen löytämisessä maailmanlaajuisiin haasteisiin sekä alkuperäiskansojen oikeuksia. Kokousraportti ja julkilausuma tullaan julkaisemaan loka-marraskuun aikana, ja ne toimitetaan Genevessä joulukuun alussa pidettävän Euroopan ja Pohjois-Amerikan alueen hallitustenvälisen Rio+20-valmistelukokouksen tiedoksi.

Rio+20 viittaa kesäkuussa 2012 Brasilian Rio de Janeirosa pidettävään YK:n kestävän kehityksen konferenssiin. Helsingin konsultaatiokokous oli osa ICSUn ja UNESCO:n yhteistyönä järjestämien alueellisten Rio+20-konsultaatiokokousten sarjaa. Kokousten avulla pyritään luomaan dialogia kestävän kehityksen teemoista tiedeyhteisön, eri sidosryhmien ja päätöksentekijöiden välille sekä valmistelemaan kannanottoja hallitusten välisiin Rio+20-valmistelukokouksiin. Tiedeakatemiajaoisto isännöi Helsingin kokouksen järjestelyjä ICSUn eurooppalaisen yhteistyöryhmän sihteeristön ominaisuudessa. (*Heidi Laine*)

KAKSI UUTTA TIEDESATELLIITIA

Euroopan avaruusjärjestön ESAn tiedeohjelma-neuvosto on valinnut ohjelmaansa kaksi uutta avaruuslentoa: aurinkoa lähietäisyydeltä luotaa-

van *Solar Orbiterin* (laukaisu vuonna 2017) ja maailmankaikkeuden pimeän energian arvoitusta ratkovan *Euclid*-satelliitin (laukaisu vuonna 2019). Suomalaisitutkijat valmistelevat osallistumista molempiin hankkeisiin.

Solar Orbiter laukaistaan kiertoradalle, joka käy viiden ja puolen kuukauden välein Merkuriuksen radan sisäpuolella ja mahdollistaa näin ennennäkemättömän tarkat havainnot Auringosta ja sen ympärillä virtaavasta aurinkotuulesta. Hankkeen tavoitteena on selvittää aurinkotuulen syntymekanismi sekä sen yhteys Auringon pinnan rakenteisiin ja aktiivisuuteen. Turun yliopiston avaruusfysiikan professorin **Eino Valtosen** johtama tutkijaryhmä on esittänyt satelliittiin instrumenttia, joka mittaa suurenergisiä hiukkasia.

Euclid on näkyvän valon ja infrapuna-alueen laajakulmainen avaruuskaukoputki, joka tulee havaitsemaan satoja miljoonia galakseja. Sen perusteella, miten galaksit ovat jakautuneet avaruuteen ja miten gravitaatiolinssi-ilmiö vääristää galaksien kuvia, satelliitin havainnoista voidaan päätellä pimeän aineen jakautuminen avaruudessa, pimeän energian ominaisuudet ja se, noudattaako painovoima yleistä suhteellisuusteoriaa myös miljardien valovuosien etäisyysskaaloilla. Pimeän energian parempi ymmärtäminen on kosmologian tärkeimpiä avoimia kysymyksiä.

Euclidiin osallistuu dosentti **Hannu Kurki-Suonion** johdolla suomalaisia tutkijoita Helsingin, Jyväskylän ja Turun yliopistoista. Suomeen on tulossa yksi satelliitin havainnoita käsittelevistä datakeskuksista. Se on tarkoitus toteuttaa Tieteen tietotekniikan keskuksen CSC:n avustuksella.

UNETTOMUUDEN LÄÄKKEETÖN HOITO

Noin kolmannes suomalaisista nukkuu huonosti, pitkäkestoinen unettomuus vaivaa satojattuhansia. Hoitamattomana krooninen unettomuus on merkittävä terveydentilan riskitekijä, lievemmätkin uniongelmät huonontavat elämänlaatua ja kokonaisterveyttä. Lisäksi ne saattavat aiheuttaa vaaratilanteita työelämässä tai esimerkiksi liikenteessä.

Unettomuutta on perinteisesti hoidettu lääkkeillä, mutta uudemmat tutkimukset ovat osoittaneet lääkkeettömät hoidot tehokkaimmiksi ja turvallisemmiksi. Työterveyslaitos ja Yleisradion työterveyshuolto ovat yhteistyössä toteuttaneet hankkeen ”Unettomuuden arviointi ja hoito työterveyshuollossa”, jossa tavoitteena oli kehittää työterveyshuoltoon sopivaa unettomuuden lääkkeetöntä hoitomallia, jolla voitaisiin vähentää unettomuusoireita ja niiden seurannaisvaikutuksia.

Hankkeessa käytettiin unen huollon erilaisia ratkaisuja ja kognitiivis-behavioraalisia hoitomenetelmiä. Tulokset olivat kannustavia. Unettomuuden ryhmähoidossa olleet kokivat unen parantuneen ja unettomuudesta johtuneen haitan vähentyneen. Hanke myös osoitti, että lääkkeetön malli soveltuu työterveyshuollon käyttöön. Hanketta on tukenut Työsuojelurahasto.

NIMIPÄIVÄLUETTELOT

Yliopiston almanakka karkausvuodeksi 2012 on ilmestynyt (Helsingin yliopisto 2011). Siinä on nimipäiväluettelo. Almanakassa kerrotaan myös suosituimmista nimistä, jotka on annettu tytöille ja pojille vuonna 2010.

Kissoilla, koirilla ja hevosilla on nyt entistä ajantasaisemmat nimipäiväkalenterit. Alkuperäiset eläinten nimipäivälistat laati professori **Marianne Blomqvist** 1990-luvulla. Niiden pohjalta dosentti **Minna Saarelma-Paukkala** uudisti listat vastaamaan nykyajan lemmikkieläinten nimimuotia. Blomqvist ja Saarelma-Paukkala ovat Helsingin yliopiston nimitutkijoita, jotka vastaavat myös ihmisten nimipäiväluetteloista.

Saarelma-Paukkala kertoo vastailmestyneessä Yliopiston almanakassa nimilistojen taustasta: ”Lemmikkieläimillemme on tyypillistä, että eri eläinlajeille annetaan hieman erilaisia nimiä.” Kalenterissa olevat koirien nimet edustavat selvästi erilaisia nimityyppejä. Mukana on perinteisiä suomalaisia koirannimiä, tunnettujen henkilöiden nimiä ja esikuvina on myös kaunokirjallisuuden hahmoja. Kissojen nimissä korostuvat ulkonäkö ja luonne. Hevosten nimissä näkyvät myös historialliset ja fiktiiviset hahmot,

kuten Bismarck, Casanova, Kleopatra ja Nixon.

Molemmat nimitutkijat ovat tänä vuonna julkaisseet myös eläinten nimiä käsittelevän kirjan. Saarelma-Paukkalan kirja on nimeltään *Koirien nimipäiväkirja – Bella, Niksu vai Romeo?* (Minerva Kustannus) ja Blomqvistin *Våra fyrfota vänner har också namn* (SFV).

Menneinä vuosisatoina virsikirjojen alusosa oli aina kalenteriosuus. Virsikirjojen kalenteriosuuksia on nyt saatu nähtäväksi verkkoon Helsingin yliopiston almanakkatoimiston sivuille (<http://almanakka.helsinki.fi>). Verkossa on kalenteriosuus ensimmäisistä virsikirjoista 1600-luvun alusta aina viimeiseen virsikirjaan, jossa kalenteri oli mukana, eli vuoteen 1888. Näissä kalentereissa oli myös pyhimysluetteloita, vaikka katolinen kirkko väistyi Suomesta jo 1500-luvulla.

VALTAKUNNALLISTA KOULUTUS- JA TIEDEPOLITIikkaa

Valtioneuvosto asetti syyskuussa pääministerin johdolla toimivan uuden tutkimus- ja innovaationeuvoston, jonka toimikausi kestää eduskunnan vaalikauden ajan. Tutkimus- ja innovaationeuvosto käsittelee valtioneuvoston ja ministeriöiden apuna tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikan suuntaamiseen, seurantaan, arviointiin ja yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä. Neuvoston pääsihteeri on **Ilkka Turunen**.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on lähettänyt lausunnon luonnoksen vuosia 2011–16 koskevaksi koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaksi. Pyrkimyksenä on, että valtioneuvosto käsittelee ja päättää kehittämissuunnitelmasta joulukuussa 2011.

Kehittämissuunnitelmaluonnoksessa asetetaan tavoitteeksi kohottaa väestön osaamista niin, että Suomi on maailman osaavin kansa vuoteen 2020 mennessä. Tavoitteena on parantaa koulutuksellista tasa-arvoa. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelman, jonka tavoitteena on vähentää sukupuolten välisiä osaamis- ja koulutuseroja sekä koulutuksen periytyvyyttä

(vrt. *Aikuiskasvatus*-lehti 3/2011). Valtioneuvosto hyväksyy ohjelman vuoden 2012 loppuun mennessä. Hallitus toteuttaa koulutustakuun osana yhteiskuntatakuuta vuoden 2013 alusta lukien niin, että jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan jatkumahdollisuus lukioissa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Hallitus haluaa, että myös korkeakoulutukseen pääsy nopeutuu.

Suunnitelmassa korkeakoulujen rakenteellista kehittämistä vauhditetaan ja Taideyliopisto toteutetaan. Voimavaroja on koottava yhteen alueelliseksi osaamiskeskittymiksi sekä määritettävä yhteistyölle strategiset tavoitteet ja sovittava keskinäisestä työnjaosta. Tutkimusjärjestelmän vahvistamiseksi ja työnjaon selkeyttämiseksi laaditaan eri toimijoiden yhteistyönä tiedestrategia, jossa otetaan huomioon sekä perustutkimuksen edellytykset että tarve vahvistaa tutkimuslähtöisten innovaatioiden syntyä. Tutkijakunnan osaamistasoa vahvistetaan sekä tutkijankoulutusta ja -uraa edistetään.

Opetusministeri on asettanut työryhmän valmistelemaan ammattikorkeakoululain ja ammattikorkeakoulujen rahoitus- ja ohjausjärjestelmän uudistamista. Hallitusohjelman mukaan vastuu ammattikorkeakoulujen perusrahoituksesta siirretään kokonaan valtiolle ja ammattikorkeakouluista tehdään itsenäisiä oikeushenkilöitä. Ammattikorkeakoulujen toimiluvat uudistetaan korostaen toiminnan laatua ja vaikuttavuutta. Tavoitteena on valmistella hallituksen esitys uudeksi ammattikorkeakoululaiksi siten, että uudistus voi tulla voimaan vuoden 2014 alusta. Ennen uudistusta ammattikorkeakoulujen olisi toteutettava opetus- ja kulttuuriministeriön vaatimat aloituspaikkojen supistukset, jotka vaikuttavat jo suoraan henkilökunnan ja toimipaikkojen määrään.

OPINTOJEN SUJUMINEN

Opintojen keskeyttäminen, opintopoluilla putoaminen, pitkät opiskeluaajat ja hidas siirtyminen koulutuksesta työelämään ovat pysyviä huolenaiheita. Syyt keskeyttämiseen ja opin-

tojen venymiseen voivat olla yksilötasolla, oppilaitoksissa ja yhteiskunnassa. Yksittäisillä ohjaustoimilla ei voida vaikuttaa näihin kaikkiin. Myöskään koulutusjärjestelmän ja yksilön tavoitteet eivät aina kohtaa. Korkeakoulutuksessa ammattikorkeakoululaiset vaihtavat tyypillisesti oppilaitosta, kun yliopistoissa opiskelevat vaihtavat koulutusalaan saman yliopiston sisällä. Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen raportti ”Opintopoluilla opintourille” vetää yhteen tähänastiset opintojen sujuvuuteen, viivästymiseen ja keskeyttämiseen liittyvät tutkimustulokset.

Saman tutkimuslaitoksen tutkijat ovat toimitaneet myös verkkojulkaisun ”Korkeakoulujen uraohjauksen käytäntöjä kehittämässä”. **Sakari Saukkonen** ja **Kirsi Syynimaa** väittävät, että korkeakoulujen uraohjauspalvelujen kehittämisessä ei ole kyse sopivien menetelmien puutteesta, vaan ensisijaisesti kokonaisuuden jäsentämisestä ja koko organisaation läpäisevästä strategisesta suunnittelusta. Heidän mukaansa ”uraohjauksen kehittäminen on usein yksittäisten opettajien harteilla, mutta tehokkaan uraohjauksen perustana on yhteisöllisyys, jossa koulutusorganisaatioiden hallintohenkilökunta, opettajat ja opiskelijat toimivat yhdessä yhteisten päämäärien saavuttamiseksi”.

INHOREALISTI ON SELITETTY POLITIIKAN SANAKIRJASSA

Aleksi Siltala Kustannusosakeyhtiö Siltalasta lähetti kirjeen toimitukselle. Hän kertoi, että toisin kuin professori **Vilho Harle** antaa ymmärtää *Politiikan sanakirjan* yleissävyltään myönteisessä arviossa (*Tieteessä tapahtuu* 6/2011), kirjassa on omilla aakkospaikoillaan selitetty niin ”inhorealisti” (s. 161) kuin ”kansainvälinen yhteisö” (s. 198).

Siltalan mielestä Harlen kommentti vahvistaa todeksi **Rafael Paasion** havainnon: ”Virheitä syntyy, tekipä niitä kuka tahansa” (s. 608).

Harlen väitettä, että **Matti Wibergin** sanakirjassa on liikaa sanoja, kustantaja ei ota moitteena. Sen sijaan hänestä on mukava huomata, että Harlesta ”sanakirja on täyttä asiaa”.

SYYSKOKOUS

Tieteellisten seurain valtuuskunta (TSV) on hyväksynyt syyskokouksessaan 3.10.2011 viisi hallituksen jäsentä kolmivuotiskaudeksi 2012–2014. Hallituksessa jatkavat kansleri, professori **Ilkka Niiniluoto** (Suomalainen Tiedeakatemia) ja professori **Ari Sihvola** (Teknillisten Tieteiden Akatemia). Uusia jäseniä ovat professori **Tapio Markkanen** (Tähtitieteellinen yhdistys Ursa), professori **Eva Tammi-Salminen** (Suomalainen Lakimiesyhdistys) ja dosentti **Timo Harrikari** (Nuorisotutkimusseura). Hallitukseen kuuluu yhteensä 15 jäsentä.

Syyskokouksessa hyväksyttiin toimintasuunnitelma vuodelle 2012, joka on nähtävissä TSV:n verkkosivuilla. Valtuuskunnan toimintaa ja palveluita kehitetään syksyllä 2011 valmistuneen kehittämissuunnitelman mukaisesti. Myös julkaisukeskus on tehnyt oman kehittämissuunnitelman. Ensi vuonna raportoidaan Julkaisufoorumi-hanke tieteellisten julkaisukanavien laadunarviointijärjestelmän luomisesta ja käynnistetään järjestelmän ylläpito.

Valtuuskunnan yhteydessä työskentelee Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta (TJNK), Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) ja Tiedeakatemiajaosto. TJNK:n keskeinen hanke on kansallisen tiedeviestinnän toimenpideohjelman laatiminen. Molemmat neuvottelukunnat täyttävät pyöreitä vuosia: TENK viettää 20-vuotisjuhlavuottaan ja TJNK täyttää 40 vuotta. *Tieteessä tapahtuu* -lehdellä on myös merkkipuosi: vuonna 2012 julkaistaan lehden 30. vuosikerta.

Ilari Hetemäki

TSV TURUN KIRJAMESSUILLA

30.9.–2.10.2011

Jarmo Oksi esittelee uutta kirjaansa *Kuka pelkää punkkia?* (Duodecim 2011) Tieteen päivien ja TSV:n tilaisuudessa Pinella-lavalla 30.9. Kuva: Jari Loisa.

Tiedekirjan näyttelypiste kirjamesuilla. Kuva: Jari Loisa.